

บทที่ 5

พระอัยการลักษณะผัวเมีย

ตามพระอัยการลักษณะผัวเมีย ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนในเวลาเดียวกัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมแบบ Polygamy แต่ในขณะที่เดียวกันกฎหมายก็ไม่อนุญาตให้หญิงมีสามีได้หลายคนในเวลาเดียวกัน หากหญิงมีสามีอยู่ก่อนแล้วจะสมรสกับชายอื่นอีกไม่ได้ จนกว่าสามีจะตายและเผาศพสามีเรียบร้อยแล้ว หรือหย่าขาดจากสามีแล้ว

เมื่อชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนในเวลาเดียวกัน ในพระอัยการลักษณะผัวเมีย จึงจัดลำดับชั้นของภรรยาไว้ดังนี้

1. เมียกลางเมือง หญิงอันบิดามารดาคุมมือให้เป็นเมียชาย ได้ชื่อว่า เป็นเมียกลางเมือง
2. เมียกลางนอก ชายขอหญิงมาเลี้ยงเป็นอนุภรรยาหลังเมียหลวงลงมา
3. เมียกลางทาสี หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายช่วยไถ่มาเห็นหมดหน้าเลี้ยงเป็นเมีย ได้ชื่อว่า

เมียกลางทาสี

คำว่า เมียกลางเมือง เมียกลางนอก และเมียกลางทาสี เป็นคำในกฎหมาย คนทั่วไปมักเรียก เมียกลางเมืองว่า เมียหลวง เมียกลางนอกว่า เมียน้อย และเมียกลางทาสีว่า ทาสภรรยา การที่กฎหมายกำหนดลำดับชั้นของภรรยาไว้เพื่อเหตุดังนี้

1. เพื่อกำหนดส่วนแบ่งในทรัพย์มรดกของภรรยาเมื่อผู้เป็นสามีถึงแก่ความตาย
2. เพื่อกำหนดเบี้ยปรับชายชู้
3. เพื่อกำหนดความรับผิดชอบของสามีทางหนี้สิน

ในพระอัยการลักษณะมรดกยังมีภรรยาอีก 2 ชั้น ได้แก่

1. ภรรยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานให้ และ
2. ภรรยาอันทูลขอพระราชทานให้

สำหรับภรรยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานให้ นั้นเป็นใหญ่กว่าภรรยาทั้งปวง ส่วนภรรยาอันทูลขอพระราชทานให้ นั้นมีศักดิ์เท่ากับภรณาน้อย

อย่างไรก็ดี ไม่ได้หมายความว่าผู้ชายทุกคนจะต้องมีภรรยาหลายคน บางคนอาจมีภรรยาเพียงคนเดียวก็ได้

เงื่อนไขการสมรส

เงื่อนไขการสมรส หมายความว่า คุณสมบัติที่ผู้จะสมรสต้องมีหรือต้องไม่มี เพื่อให้การสมรสมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย แม้ในพระอัยการลักษณะห้ามมิจะไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าเป็นเงื่อนไขแห่งการสมรสทำนองเดียวกันกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาแล้ว บทบัญญัติดังต่อไปนี้ น่าจะถือว่าเป็นเงื่อนไขแห่งการสมรสตามพระอัยการลักษณะห้ามมิได้

1. หญิงต้องไม่ใช่ภรรยาของชายอื่นอยู่ก่อนแล้ว จริงอยู่กฎหมายยินยอมให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคนในเวลาเดียวกัน แต่ก็ไม่ได้อนุญาตให้ผู้หญิงมีสามีได้หลายคนในเวลาเดียวกัน หากหญิงมีสามีอยู่ก่อนแล้ว และไปได้เสียกับชายอื่น กฎหมายถือว่าชายนั้นเป็นเพียงชายชู้เท่านั้น จะต้องเอาหญิงนั้นส่งคืนสามีของเขา⁽¹⁾

2. ชายต้องไม่เป็นพระภิกษุ กฎหมายห้ามไว้โดยชัดแจ้งไม่ให้พระภิกษุสามเณรมีภรรยา ถ้าพระภิกษุสามเณรมีผู้อื่นถึงชำเรา ได้ชื่อว่าปาราชิกให้สึกออก และให้ปรับไหมด้วย⁽²⁾

3. ชายหญิงต้องไม่เป็นญาติกัน ทั้งนี้เชื่อกันว่าหากชายหญิงที่เป็นญาติกัน สมรสกัน จะทำให้เกิดสิ่งอัปมงคลแก่บ้านเมือง ดังที่พระอัยการลักษณะห้ามมิ บทที่ 36 กำหนดไว้ดังนี้ “พ่อแม่พี่น้องชายหลานลุงน้าหลานทำชู้กันไซ้ร้ ให้นำแพลอยผู้นั้นเสียในทะเล ให้นิมนต์พระสงฆ์ พราหมณาจารย์สวดมนต์ กระทำพิธีการระงับการอุบาทว์จัญไร น้ำฟ้าน้ำฝนจึงจะตกเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทำมิชอบมิได้ว่ากล่าว ท่านว่าละเมิดให้ลงโทษโดยโทษนุโทษ⁽³⁾

4. หญิงหม้ายที่สามีตายจะสมรสใหม่ได้จะต้องเฝ้าศพสามีเดิมให้เรียบร้อยเสียก่อน ทั้งนี้กฎหมายบัญญัติไว้ในลักษณะที่ทำให้เห็นว่า หากหญิงยังไม่เฝ้าศพสามีที่ตายไปแล้ว การสมรสยังไม่ขาดจากกัน หากหญิงชักนำเอาชายอื่นมาหลับนอนด้วย ชายนั้นมีฐานะเป็นชายชู้ กฎหมายให้ปรับไหมชายนั้นฐานทำชู้ด้วยภรรยาของผู้อื่น ดังที่พระอัยการลักษณะห้ามมิ บทที่ 31 บัญญัติว่า “ผู้ตายหงายไว้ ศพยังอยู่กับเรือน หญิงเมียนั้นน้ำตาตก แลกล้อใจกำหนดชักเอาชายมานอน และผีตายหงายรับกันอยู่ดั่งนั้น ถ้าพี่น้องชายผู้ตายรู้เห็นเอาความฟ้องร้องเมื่อสวนสืบจับแท้แพ้จริงไซ้ร้ ท่านให้สานตะกร้อครอบศีรษะหญิงนั้นลงเพียงตา ให้ตะเวนรอบเรือนที่ผีผู้ตายนั้นสามรอบ แล้วให้

⁽¹⁾ พระอัยการลักษณะห้ามมิ บทที่ 25.

⁽²⁾ พระอัยการลักษณะห้ามมิ บทที่ 40.

⁽³⁾ พระอัยการลักษณะห้ามมิ บทที่ 36.

โหมชาญผู้เป็นเบ็ลสืบแสนให้แก่ญาติพี่น้องเผาผีผู้ตาย”

5. กำหนดอายุ พระอัยการลักษณะหัวเมียไม่ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของชายหญิงที่จะทำการสมรสได้ไว้ แต่ก็เป็นที่เข้าใจฝ่ายชายต้องได้บรรพเรียนเรียบร้อยแล้ว และฝ่ายหญิงก็จะต้องเติบโตพอจนออกเรือนได้แล้ว จึงจะทำการสมรสกัน ในจดหมายเหตุของราชทูตลาอูแบร์กล่าวว่า “หญิงชายสยามอยู่ในลักษณะที่จะมีบุตรได้แต่อายุ 12 ขวบ และนางที่ก็ก่อนหน้านั้นเสียอีก และนางคนก็เมื่อมีอายุล่วง 40 ปีไปแล้วก็ยังมิบุตรได้อยู่ จึงเป็นขนบธรรมเนียมของชาวสยามที่จะจัดให้ลูกสาว หลานสาวแต่งงานแต่อายุเยาว์กับชายหนุ่มซึ่งมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน.....⁽¹⁾ พระอัยการลักษณะหัวเมียบังคับใช้จนถึง พ.ศ. 2478 แต่ก่อนหน้านั้นขึ้นไปมีการตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ.2451) ซึ่งในมาตรา 244 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำชำเราด้วยเด็กหญิงอายุต่ำกว่าสิบสองขวบ ถึงหญิงนั้นยินยอมก็ตามหรือมิได้ยินยอมก็ตาม ท่านว่ามีความผิดต้องจะวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไปจนถึงสิบปี และให้ปรับตั้งแต่ห้าสิบบาทขึ้นไปจนถึงห้าร้อยบาทอีก โสดหนึ่ง” จากข้อกำหนดในกฎหมายมาตราดังกล่าว จึงเป็นที่เห็นได้ว่าหลังจากที่มีกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 แล้ว หญิงจะแต่งงานได้จะต้องมีอายุเกินกว่า 12 ปีบริบูรณ์แล้ว

การสมรส

การสมรสตามพระอัยการลักษณะหัวเมียไม่มีการจดทะเบียนสมรสดังเช่นในปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชายหญิงได้เสียกันแล้วจะเป็นสามีภรรยาอันเสมอไปก็หาไม่ การที่ชายหญิงจะมีสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายนั้นต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

1. ชายหญิงทั้งสองฝ่ายได้กินอยู่หลับนอนด้วยกันโดยมีเจตนาเป็นสามีภรรยา
2. บิดามารดาหรือผู้เป็นอิสระแก่หญิง (ผู้มีอำนาจปกครอง) ยินยอมยกหญิงให้เป็นภรรยาชายโดยหญิงนั้นยินยอมด้วย

การที่ชายหญิงได้เสียกันโดยไม่มีเจตนาเป็นสามีภรรยา ก็ย่อมจะไม่มีทางเป็นสามีภรรยาได้ เพราะไม่เข้าหลักเกณฑ์ข้อที่ 1 แต่ความจริงหลักเกณฑ์ข้อ 2 ก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน เพราะแม้ว่าชายหญิงจะกินอยู่หลับนอนกันโดยมีเจตนาเป็นสามีภรณาก็ตาม ถ้าเป็นเรื่องที่บิดามารดาหญิงไม่ยินยอมยกหญิงให้เป็นภรรยาชายก็ดี หรือชายลักพาหญิงหนีไปก็ดี หรือลักลอบได้เสียกันเองก็ดี ไม่ถือว่าเป็นสามีภรรยาอันชอบด้วยกฎหมาย นอกเสียจากบิดามารดาหญิงจะ

⁽¹⁾ สันต์ ท. โกมลบุตร, จดหมายเหตุลาอูแบร์ ฉบับสมบูรณ์เล่มหนึ่ง (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า: พระนคร 2510) หน้า 225.

ยินยอมยกหญิงให้เป็นภรรยาชาย หรือคิดด้วยในภายหลัง ในกรณีที่ชายลักพาหญิงไปเข้าใจว่าต้องรอ ให้บิดามารดาหญิงตายเสียก่อน และชายหญิงสมัครใจอยู่ด้วยกันจนเกิดลูกชายหญิง ลูกนั้นก็ถือว่าเป็นขันหมาก ชายหญิงจึงเป็นสามีภรรยากันโดยชอบด้วยกฎหมาย ใครทำผู้ด้วยหญิงนั้น ให้ไหม ชายผู้ (บทที่ 84) ส่วนกรณีที่ชายหญิงลักลอบได้เสียกันนั้น เข้าใจว่าถ้าหากมีการเลี้ยงดูกันโดยเปิดเผย หรือมีบุตรก็เป็นสามีภรรยากันได้ (บทที่ 85, 86)

อำนาจอิสระ

อำนาจอิสระคืออำนาจปกครองนั่นเอง หญิงเมื่อยังเป็นเด็กก็อยู่ในความปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดามารดาตายหญิงอาจอยู่ในความปกครองของญาติผู้ใหญ่ หรือพี่ ๆ จนกระทั่งหญิงแต่งงานกับชาย อำนาจอิสระหรืออำนาจปกครองจึงโอนจากบิดามารดาไปยังสามี ดังกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ 79 บัญญัติไว้ความว่า “บุตรท่านบิดามารดายังมีได้ประกอบสามีภรรยาให้ไซ้ บิดามารดานั้นเป็นอิสระแก่บุตร ถ้าชายใดพึงใจด้วยบุตรท่าน ให้กำนับบิดามารดาตามประเพณี ถ้าบิดามารดาทำให้สามีจึงจะเป็นอิสระแก่ภรรยา”

ขอบเขตอำนาจอิสระของสามีนั้นรวมไปถึงอำนาจลงโทษภรรยาได้ตามสมควรหากภรรยาประพฤติคนไม่ดี กฎหมายลักษณะผัวเมียบทที่ 60 บัญญัติว่า “สามีภรรยาอยู่ด้วยกัน ภริยามีความคิด สามีจะปราบปรามโดยดีหญิง หญิงจะเอาโทษแก่สามีนั้นมิได้ ถ้าภริยาคำว่าหยาบซ้ำแก่สามี ให้ภริยาเอาข้าวตอกดอกไม้ขอโทษแก่สามีจึงควร” แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสามีจะทำโทษหญิงโดยปราศจากเหตุอันควรได้ การทำร้ายภริยาบาดเจ็บถือว่าชายกระทำเกินขอบอำนาจปกครองซึ่งชายอาจถูกจับไล่ไสส่งเสียได้ (บทที่ 57)

อุททุม ความจริงเรื่องอุททุมเป็นบทบัญญัติในพระอัยการลักษณะภูหนี่ แต่เห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ระหว่างบิดามารดากับบุตร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครัวเรือนเกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน จึงได้นำมากล่าวในที่นี้ด้วย

อุททุม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่าผิดประเพณี ผิดธรรมเนียม นอกแบบ นอกทาง เช่น คดีอุททุม คือคดีที่ถูกหลานฟ้องบุพการีของตนต่อศาลเรียกถูกหลานที่ฟ้องบุพการีของตนต่อศาลว่าคนอุททุม เช่น ผู้ใดเป็นคนอุททุมหมิได้รู้คุณบิดามารดา ปู่ย่าตายาย ท่านให้มีโทษทวนด้วยถวดหนึ่งโดยดกกัน ในขณะที่เดียวกันห้ามผู้สืบสันดานฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา เช่น ลูกฟ้องพ่อแม่ต่อศาลไม่ได้ เป็นอุททุม

ในส่วนคดีแพ่ง พระอัยการฎีหมื่นในกฎหมายตราสามดวง บัญญัติว่า

มาตราหนึ่งบุตร	ชาย หญิง	}	บิดา มารดา	}	ก็ตี ฎีหมื่น ชาย
	เขย สะใหล		ก็ตี พ่อตาแม่ยาย		
			พ่อพี่ แม่พี่		

ตัวแก่กัน จะเป็นด้นแลคอกมากน้อยเท่าใด ถ้ามีจึงให้ใช้กันเหตุ

บิดา มารดามีก็ยอมให้แก่บุตร	ชาย หญิง	}	ก็ยอมแทนคุณ	}	บิดา มารดา	จำ
			บิดา			

พวกนี้ให้ว่ากล่าวกันเอาโดยปรกติ มิได้เอาคติไปเรียกร้อง ณ โรงศาล

กรมใด ๆ เลข ถ้าบุตร	เขย สะใหล	}	ก็ตี พ่อตา แม่ยาย	}	ก็ตี เป็นคนอุทลุม
			ก็ตี พ่อพี่ แม่พี่		

ไม่รู้คุณ จึงให้พิจารณาว่ากล่าวเอาแต่ต้นสิ้น เหตุว่าอย่าให้เคยประดับ
สิ้นผู้อื่น คอกเบี้ยมากน้อยเท่าใดอย่าให้เอาเลย เหตุว่าเขาคิดพันช
กันอยู่

บทบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นการห้ามเค็ดขาดมิให้บุตรชายหญิงฟ้องบิดามารดาเรียกคืนหนี้อัน
เกิดจากการฎีหมื่น แต่ไม่ได้ห้ามเค็ดขาด หากเป็นเรื่องที่บุตรเขยจะฟ้องพ่อตาแม่ยาย หรือสะใหลจะฟ้อง
พ่อพี่แม่พี่แต่กฎหมายก็ยังถือว่าเป็นคนไม่รู้คุณคนอยู่ดี ให้ไร้แต่ต้นเงินเท่านั้น ส่วนคอกเบี้ยจะมี
มากน้อยเพียงใด ไม่ให้คิดเอาเลย

ในพระอัยการลักษณะรับฟ้องห้ามเฉพาะแต่ลูกหลานฟ้องบิดามารดาปู่ย่าตายายเท่านั้น เป็น
การห้ามฟ้องทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา เหล่นฟ้องทวดได้ ไม่เป็นอุทลุม ตามกฎหมายใหม่ เหล่น
ฟ้องทวดไม่ได้ เพราะเป็นผู้สืบสายโลหิตโดยตรง

มาตรา 1562 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตน
เป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีได้ แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทผู้นั้นร้องขอ อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็
ได้

บุพการี หมายถึง บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด ดังนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ลูกหลาน เหล่น จะฟ้องพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และทวดไม่ได้

การขาดจากการสมรส

การขาดจากการสมรสอาจเกิดขึ้นจาก

1. การหย่ากันด้วยความสมัครใจของสามีภรรยา ชายหญิงที่แต่งงานกัน ภายหลังจะหย่ากันด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายกฎหมายให้หย่ากันได้ ในกฎหมายลักษณะหัวเมีย บทที่ 67 บัญญัติว่า “ภริยาสามีชอบเนื้อพียงใจกันจะหย่ากันไซ้ ตามน้ำใจเขา เหตุว่าเขาทั้งสองสิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้” ให้ทั้งคู่ทำหนังสือมอบให้แก่กันและกันต่อหน้าผู้เฒ่าผู้แก่ ท่านว่าสามีภรรยาขาดจากกัน (บทที่ 65)

2. ชายทิ้งร้างภรรยาไปไม่กลับมาหาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไซ้ ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยากัน แต่หญิงต้องเอาสินสอด ซ้นหมาก ทุนทรัพย์ ส่งคืนชาย ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยา (บทที่ 50) ถ้าชายโกรธหญิงเก็บเอาสินเคิมและสิ่งของลงจากเรือนหญิงไป เอามิด พร้า ขวาน ฟันเสารเรือนเสาหอหญิง และชายกลับไปเรือนบิดามารดาของชาย ชายจากไปเพียงหนึ่งวัน ถือว่าขาดจากการเป็นสามีภรรยา (บทที่ 51)

3. ชายล่วงเกินพ่อตาแม่ยาย หรือญาติผู้ใหญ่ของหญิง หากหญิงไม่ประสงค์อยู่ร่วมเป็นสามีภรรยา กับชาย ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยา กับชาย แต่หญิงต้องส่งทรัพย์สินของชาย คืนแก่ชาย (บทที่ 61)

4. ชายคิดเอาใจออกห่างหญิง ยักย้ายสินเคิม สินสมรส ไปไว้ยังบิดามารดาญาติพี่น้องของตน ให้ชายส่งทรัพย์สินคืนและแบ่งปันกันตามกฎหมาย ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยา (บทที่ 55)

5. ชายคบหาใจผู้ร้าย ให้พ่อตาแม่ยายขับไล่ชายนั้นไปเสียให้พ้น แล้วส่งซ้นหมาก ทุนคืนแก่ชาย และบอกกล่าวแก่นายบ้านนายอำเภอกรมการให้รับทราบไว้ ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยา

6. ชายมีศรัทธาในพระศาสนาไปบวชเป็นพระภิกษุ ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยา สินเคิมสินสมรสตกเป็นของหญิงหมด เว้นแต่ชายจะได้แบ่งปันทรัพย์สินไว้ก่อน (บทที่ 37)

7. ชายทำผิดทัณฑ์บนของตน หญิงมีอำนาจถือว่าตนขาดจากการเป็นสามีภรรยา แต่ต้องคืนทรัพย์ให้ชายก่อน (บทที่ 69)

8. สามีไปค้าขายตามหัวเมือง หันกำหนดหนึ่งปีชายไม่กลับมา ชายหญิงขาดจากการเป็นสามีภรรยา (บทที่ 62)

ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา

ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาตามกฎหมายลักษณะค้ำเมียพอจำแนกได้ดังนี้

ทองหมั้น หรือของหมั้น คำว่าทองหมั้นเป็นคำเดิม เพราะเวลาที่ฝ่ายชายไปหมั้นหญิง มักจะใช้ทองคำเป็นของหมั้น ต่อมามีการใช้ทรัพย์สินอื่นแทน จึงเปลี่ยนมาเรียกว่าของหมั้น ทองหมั้นหรือของหมั้นนี้ฝ่ายชายให้แก่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของหญิงในเวลาที่ตกลงจะยกหญิงให้เป็นภรรยาคล้ายกับการวางมัดจำจะซื้อสิ่งของ และฝ่ายชายรับว่าจะแต่งงานเลี้ยงดูหญิงเป็นภรรยาในกาลข้างหน้า ถ้าชายไม่มาแต่งงานกับหญิงตามกำหนดหรือไปได้หญิงอื่นเป็นภรรยา ฝ่ายหญิงรับทองหมั้นหรือของหมั้นนั้นได้ (บทที่ 114) ถ้าชายหญิงหย่ากัน หญิงต้องคืนของหมั้นให้แก่ชาย เว้นแต่เกิดบุตรชายหญิงด้วยกัน (บทที่ 49, 68) และกรณีที่ชายเอาผิด พร้า ขวาน ฟันเสา หอเรือนทิ้งหญิงไป (บทที่ 51)

สินสอด สินสอดเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่ฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนในการที่บิดามารดาหญิงเลี้ยงดูหญิงเติบโตจนได้แต่งงานกับชาย ซึ่งอาจเทียบได้กับราคาส่งของที่ชายซื้อมา ในขณะที่ของหมั้นเทียบได้กับมัดจำ เมื่อชายหญิงหย่ากัน หญิงจะต้องคืนสินสอดให้กับฝ่ายชาย แต่มีข้อยกเว้น ไม่ต้องคืนสินสอด ถ้าชายหญิงมีบุตรด้วยกัน (บทที่ 49, 68)

สินเดิม สินเดิมเป็นทรัพย์สินที่ชายหญิงได้มาก่อนการเป็นสามีภรรยาด้วยกัน คำว่าสินเดิมมีนัยเดียวกันกับคำว่าทุน สินเดิมจะต้องมีลักษณะที่สามารถใช้เป็นทุนได้ในการอยู่กินเป็นสามีภรรยาด้วยกัน อาจเป็นทรัพย์สินที่ทั้งสองฝ่ายเอามากองหรือรับรองว่าให้เป็นทุนในเวลาแต่งงานกัน เพราะฉะนั้นทรัพย์สินที่มีราคาเล็กน้อย เช่น เสื้อผ้าที่คิดตัวมา จึงไม่อาจเป็นทุนได้ ทรัพย์สินที่ชายหรือหญิงได้มาเมื่อวันมีแจกให้เอาเป็นสินเดิม (บทที่ 72)

สินสมรส คือทรัพย์สินที่สามีภรรยาได้มาภายหลังการแต่งงานอยู่กินด้วยกัน ในบทที่ 72 ระบุว่าทรัพย์สินต่อไปนี้เป็นสินสมรส “อนึ่ง บิดามารดา พี่น้องลูกหลาน หนหญิงก็ดี ชายก็ดี แลเขาส้มดาบไซร์ หนชายได้สิ่งสินเล็กน้อยเท่าใดก็ดี หนหญิงได้สิ่งสินเล็กน้อยเท่าใดก็ดี ท่านว่าเขา ค้ำเมียได้ด้วยบุญเขา ให้เอาเป็นสินสมรส แม้บิดามารดาญาติหญิงให้สิ่งสินแก่หญิงก็ดี แม้บิดามารดาญาติหนชายให้แก่ชายก็ดี เมื่อวันมีแจกให้เอาเป็นเดิม ถ้าให้มาเมื่ออยู่เป็นค้ำเมียกันแล้ว ให้เอาเป็นสมรส” และในบทที่ 64 บัญญัติไว้ว่า เมื่อค้ำเมียอยู่ด้วยกันได้รับพระราชทานพญาไรนา อากร ให้เอาเป็นสินสมรส

เรือนหอ เรือนหอ มักจะเป็นเรือนที่ชายปลูกลงในที่ดินของหญิง หรือที่ดินของญาติฝ่ายหญิง แต่ก็มีบ้างเหมือนกันที่บางครั้งหญิงมีเรือนอยู่แล้ว ก็อาจมีการยกเรือนนั้นให้เป็นเรือนหอ แต่คิดราคาเรือนเป็นจำนวนเงินตามที่ตกลงกันจากชาย เรือนนี้จึงเป็นสินเดิมของฝ่ายชาย เมื่อหย่ากันชายก็อาจรื้อเรือนหอไปได้ หรือต้องคิดราคาเรือนคืนให้กับฝ่ายชาย ถ้าเรือนหอ นั้นเป็นของหญิง ก็ถือว่าเป็นสินเดิมของหญิงต้องคืนให้หญิงไป ชายจะรื้อถอนหรือคิดราคาจากหญิงไม่ได้ ถ้าเรือนนั้นก่ออิฐถือปูนตามแบบอย่างสมัยใหม่ การให้รื้อถอนไปย่อมเป็นการเสียหายอย่างมากก็อาจต้องใช้วิธีประเมินราคา หรือขายทอดตลาดไปทั้งบ้านและที่ดิน และนำเงินมาแบ่งปันกันตามส่วน

ทรัพย์สินส่วนตัว ความจริงทรัพย์สินส่วนตัวไม่ได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะศัวมัยหากแต่เป็นเพราะนักกฎหมายไทยได้ไปศึกษากฎหมายที่ต่างประเทศเมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 ได้นำเอามาใช้ระหว่างสามภรรยาและศาลก็บังคับให้ ทรัพย์สินส่วนตัวอาจกล่าวได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงมีอยู่ก่อนสมรสและได้กันเอาไว้ ไม่ได้นำปะปนกับสินเดิม หรือสินสมรส ชายหรือหญิงมีสิทธิจะจัดการกับทรัพย์สินส่วนตัวของตนอย่างไรก็ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อหย่ากัน จะนำเอาทรัพย์สินส่วนตัวมาแบ่งไม่ได้ คงเป็นของฝ่ายที่กันเอาไว้แต่ผู้เดียว ปัจจุบันเรียกกันว่าสินส่วนตัว

ขันหมาก คือข้าวของที่ฝ่ายชายนำไปมอบให้กับฝ่ายหญิงเมื่อบิดามารดาของชายไปทาบทามสู่ขอลูกสาวหลานสาวเขาเรียกกันว่า “ขันหมากกล่าวถาม” ซึ่งมี 3 ขัน ถ้าหากบิดามารดาหญิงตกลงยกหญิงให้แก่ชายก็จะต้องตกลงกันในเรื่องทองหมั้น สินสอด เรือนหอ กองทุน วันหมั้น และวันแต่งงาน

เมื่อถึงวันหมั้นชายก็จะนำขันหมากไปหมั้นหญิงเรียกกันว่า “ขันหมากหมั้น” ประกอบด้วยผลไม้ ขนมมณเฑียร ของหวาน ของคาว เหล้า ไก่ มามอบให้กับบิดามารดาหญิง ถ้าชายไม่นำของมาหมั้นและแต่งงานตามสัญญา ขันหมากกล่าวถาม 3 ขันนั้น ชายจะเอาคืนไม่ได้ (บทที่ 114)

ชายชู้ ชายชู้คือผู้ที่ละเมิดอำนาจอิสระของสามีหรือบิดามารดาของหญิง ดังนั้นการทำชู้จึงอาจเป็นการทำชู้ด้วยหญิงอันเป็นภรรยาของชายอื่น หรือทำชู้ด้วยลูกสาวหลานสาวซึ่งอยู่ในอำนาจอิสระของบิดามารดาของหญิง หรือญาติผู้ใหญ่ของหญิง ในกฎหมายลักษณะศัวมัยกำหนดการทำชู้ไว้ 2 ลำดับชั้น คือ

1. ทำชู้ถึงชั้นชราเวา ซึ่งชายชู้จะต้องถูกปรับโทษตามกฎหมาย (บทที่ 18)

2. ทำชู้ไม่ถึงชำเรา ลักษณะของการทำชู้ไม่ถึงชำเรา มี 5 ประการ

1. ชายชู้มือถือนมหยอกเมียท่าน
2. สามีท่านมืออยู่ขึ้นไปหาเมียท่านถึงในเรือน
3. ไปหาเมียท่านในที่ลับ
4. ชายลักลอบพุดจาในที่ลับ
5. ไปหาเมียท่านถึงในห้องที่นอน

การทำชู้ตามข้อ 1-2, 3 และ 5 ท่านให้ไหมชายนั้นถึงเบียดประถมผิดเมีย ส่วนการทำชู้ตามข้อ 4 ให้ไหมชายนั้นถึงเบียดชู้มือถือนม กอดจูบ (ลักษณะชู้เมีย บทที่ 2)

การทำชู้นั้นชายชู้ต้องถูกปรับไหมให้แก่สามีหญิง ส่วนหญิงนั้นให้เอาเฉลวปะหน้าตัดคอกชบาแดงสองหู ร้อยคอกชบาเป็นมาลัยใส่ศีรษะใส่คอ ให้นายฉะมองตีฆ้องนำหน้าประจาน 3 วัน แต่หญิงอาจได้โทษประจานได้ ถ้าสามีไม่ยอมให้ประจานภรรยาของตน แต่ต้องเอาสินไหมเข้าพระคลังหลวง (ลักษณะชู้เมีย บท ก.)

การเอาเบียดปรับชายชู้เป็นเรื่องทางแพ่ง ถ้าสามีเห็นว่าสินไหมที่ได้น้อยไป จะขอพินทางภรรยากับชายชู้ในภายหลังไม่ได้ (ลักษณะชู้เมีย บทที่ 13) ถ้าสามีจับชายชู้ได้ในขณะทำชู้และบันดาลโทษสามีตีค่าพินทางชายชู้ตาย สามีหญิงไม่มีความผิด ความจริงกฎหมายอนุญาตให้ชายสามีฆ่าได้ทั้งภรรยาและชายชู้ (ลักษณะชู้เมีย บทที่ 8)